

VENEDİK DOJLAR SARAYI*

Vahid

Aktaran: Mikail ACIPINAR**

Gerek tarihi gerekse genel manzarası itibarıyla Venedik benzersiz bir şehirdir. Sahile yakın ve sığ olan bir takım adacıklarla bölümlere ayrılmış bulunan deniz parçasına İtalyanca'da 'laguna' denir. İşte bu tür lagünlerin ortasında ve Avrupa'dan tamamen ayrı haldeki¹ yerleşimi sayesinde şehir, eskiye dayanan cumhuriyet yönetiminin usul ve adetlerini Fransız ihtilaline kadar koruyabilmişti.

Hunların meşhur Kralı Atilla'nın 452 yılındaki istilasından kaçan Adriyatik Denizi'nin sahil halkları bataklıklara sığınmış ve birkaç adaya yerleşerek orada kendilerine bir şehir kurmuşlardı. Vakanüvisler bu şehirdeki evleri deniz kuşlarının yuvalarına benzetmişlerdi. Şehrin sakinleri 697 yılında kendilerine 'Doj' (Doge) unvanı taşıyan bir lider seçmişlerdi. Reis manasını taşıyan bu isim Latince 'Dux' kelimesinden gelmektedir. 814 yılında Doj için kuleler ve asma köprülerle çevrilmiş bir saray inşa edilmişti. Beş defa tahrip edilen şehir her defasında yeniden kurulmuştu. Bugün gördüğümüz abide ise 1424-1442 yılları arasında tekrar inşa edilmiş olan binadır.

Mantiğin ve sanatın bütün kurallarını küçümseyen bu binanın genişliği 71, uzunluğu ise 75 metredir. Gerçekten de ilk bakışta dikkati çeken nokta kulenin mimarî şeklidir. Hakikaten mantık, hafif olan kısmın ağır olan kısmın altında değil üstünde olmasını yani boşlukların dolular üzerinde bulunmasını emrettiği halde, bu binanın alt kısmında kemer ve sütun silsileleriyle donatılmış iki kat dehliz veya balkon ile en yukarıda da ancak birkaç pencere açılmıştır. Özellikle Arap sanatında rastlanan tarzıyla gayet büyük ve ağır bir som duvar görürüz. Öyle ki pek zayıf ve narin olan alt kısım, taşıdığı ağırlığa dayanamayarak yıkılacağı hissini uyandırıyor. Aynı zamanda Bizans, Arap ve Gotik sanatlarından ilham almış olan genel görünüşü de süslü ve zariftir.

Bina esasen Gotik tarzındadır ve dış yüzüne renkli mermerler kaplanmıştır. Saray, bir taraftan büyük kanal rıhtımına, diğer taraftan da *Piazza* denilen meydana bakmaktadır. Deniz tarafındaki cephe (güney cephesi) XIV. yüzyıldan kalmadır. Meydana bakan Arap cephesinin inşası da 1424'den 1438'e kadar devam etmiştir. Alt kattaki dehlizlerin kemerleri, kaideleri mevcut olmayan ve başlıkları yontulmuş otuz altı adet kalın sütuna dayanmaktadır. *Loggia* denilen üst dehliz de yetmiş bir mermer

* Vahid'in "Venedik'de Dojlar Sarayı" başlığıyla *HAYAT MECMUASI*, C. II, S. 43 (22 Eylül 1927), s. 13-14'de yayımlanan yazısının günümüz harfleri ve Türkçesine aktarılmış halidir.

** Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı.

¹ Bugün 3.600 metre uzunluğunda bir demiryolu köprüsüyle karaya bağlıdır.

sütundan oluşmaktadır. Cephenin üst tarafında ‘*Sen Mark*’ (San Marco) Aslanı’ni tasvir eden yüksek bir kabartma vardır. İncil’i yazan dört havariden biri olan San Marco, Venedikliler tarafından kendilerine hâmi olarak seçilmiş ve kanatlı bir aslan armasıyla tasvir edilmiştir. Sarayın ‘*Porta della Carta*’ yani ‘*Ferman Kapısı*’ denilen girişi, komşusu olan San Marco Kilisesi’nin yanında yer almakta olup zarif yontmalarla süslenmiştir.

Resim I: Tiziano, Doj Antonio Grimani’yi *İman*’ın önünde diz çökmüş halde resmeden tablo, 1575-1576

Bu kapıdan girilince geniş bir avluya çıkılır. Avlu oldukça süslü cephelerle çevrilmiş ve gayet muhteşemdir. Saraya, Sansovino’nun oldukça büyük boyutta yapmış olduğu Mars ile Neptün heykellerinden dolayı ‘*Devler Merdiveni*’ (Scala dei Giganti) adı verilen büyük bir merdivenden girilir. Bu merdivenin sahanlığı üzerinde Dojların taç giyme merasimi gerçekleştirilirdi. Sarayın içi loş bir ihtişam içinde olup, mağrur Dojlar ile debdebe ve gösterişten hoşlanan *Patrisiyenlerin* bıraktıkları hatıralara tamamiyle uygun bir durumdadır. Venedik’in en büyük üstatları sarayın bu kısmını süslemeye çalışmışlardır. Maalesef 1577 yılında meydana gelen yangın buradaki tabloların büyük bir kısmını harap etmiş, kalanlardan bazıları da Bonapart tarafından 1797’de Fransa’ya götürülmüştür. Halihazırda mevcut eserlerden en meşhurları arasında Tantoratto’nun ‘*Cennet*’ (Paradiso) adını taşıyan ve dünyanın en geniş yağlı boya tablosu ile Venedik tarihini tasvir eden levhalar ve tavan üzerine nakşedilmiş resimlerin yanısıra Veronese’nin² meşhur ‘*Venedik’in Methi*’ (Glorificazione di Venezia) ile Tiziano’nun Doj [Antonio] Grimani’yi mezhep ve imanı simgeleyen insan tasviri önünde diz çökmüş halde gösteren tablosu vesaire...

² Veronese olarak tanınan, asıl adı “*Paolo Cagliari*” veya “*Paolo Caliari*” olan Rönesans dönemi resim sanatçısıdır. (ç.n.)

Resim II: Canaletto, San Marco Meydanı Gravürü

Kısacası, tarihî bir müzeye dönüştürülmüş bulunan ve Dojların eski ikametgâhı olan bu saray, Venedik şehrinin şanını ve büyüklüğünü yüceltmeye yönelik süslemelerin sığınağıdır. Hakikaten şehir, olağanüstü güzellik ve muhteşem bir manzara arz etmekte olduğu gibi ressamlar da vatanlarına layık olduklarını ispat etmişlerdir. Kimi zaman *Carpaccio*, *Guardi* ve *Canaletto* gibi Venedik'in hayatını gördükleri şekilde, yani kanallar ve saraylarında cereyan ettiği şekilde naksettiler, kimi zamansa *Veronese* ve *Tiepolo* gibi Adriyatik Denizi'nin bu hâkimesini ağır ve parlak giysilere bürünmüş genç kızlar ve delikanlılardan oluşan bir alay ile çevrilmiş gayet güzel bir kadın şeklinde canlandırdılar. Bu bakımdan, ortaya çıkan eserler gerçekten de ötesine geçilememiş olan bir cazibeye sahiptiler.

Sarayın yanı başında yine onun kadar meşhur olan San Marco Kilisesi'nin ön yüzü görülmektedir. Yarı Gotik ve yarı Bizans izleri taşıyan kilisenin kendine has ve süslü bir mimarisi vardır. Kilisenin giriş kapısının üstüne tunçtan yapılmış dört büyük at heykeli konulmuştur. Bu at grubu bazılarına göre Neron zamanında yapılmış bir Roma eseri, bazılarına göre ise eski Yunan heykeltıraşı Lysippos'un elinden çıkmadığıdır. Herhalde bunların ilginç bir macerası vardır: İmparator Konstantin zamanında Roma'dan Bizans'a nakledilmiş olan bu eser, vaktiyle at meydanında bulunan köşkün üzerindeydi. 1205 yılında Venedik'e getirildikten sonra 1797'de Fransız ordularının zaferini müteakiben Bonapart tarafından Paris'e gönderildi ve nihayet despotluk döneminde tekrar Venedik'e döndü.

Kiliseye girilecek yerdeki zemin üzerinde kırmızı mermer döşeli bir kısım vardır. Burası Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın III. Aleksander'a boyun eğmek ve onunla barışmak üzere beklediği noktayı gösterir. Söylendiğine göre İmparator, Aleksander'ın önünde diz çökünce Papa'nın başının üzerine ayağını koymuş olduğunu hisseder ve Mizamir-i Davud'da yer alan: "çıyan ve yılanı çiğniyorum ve

arşlan ile ejderi ayağımın altına alıyorum” sözünü mırıldandığını duyar. Daha önce hiç duymadığı bu hakarete dayanamayan ve buna boyun eğmeyi de Almanlığına sığdıramayan İmparator, hiddetle Papa’nın ökçesi altından kafasını kaldırır ve “senin önünde değil, senin temsil ettiğin Piyer’in huzurunda eğiliyorum” diye cevap verir. Ayağımı da sözünü de geri almak istemeyen Papa “her ikisinin de huzurunda! Her ikisinin de!” diye karşılık verir.

Resim III: Devler Merdiveni ve Sansovino’ya ait Mars ile Neptün Heykelleri

Yukarıda adı geçen büyük kanal rıhtımının diğer ucunda Dojlar Sarayı’nı Venedik’in meşhur hapisanesine bağlayan ve romancılarla şairlerin hayal dünyasına ilham veren meşhur “İniltir Köprüsü” (Ponte dei Sospiri) bulunmaktadır. Mimari bir özelliği olmayan köprünün bu isimle anılmasının sebebi, sandalcıların köprünün kemeri altından geçerken yakınındaki korkunç binalara hapsedilmiş olan kimselerin güya acılarını ve inlemelerini duymalarıymış.

Doj, her sene *Orucu İsa Yortusu*’nda koyu kırmızı ve sırmalı kumaştan uzun elbisesine bürünüp, ruhbanlarla ileri gelenleri etrafına toplayarak saraydan çıkar, *Bucentaure* isimli tamamen kırmızı ipekten kumaşlarla kaplanmış alay kadirgasına binirdi. Altın, sedef ve değerli taşlarla parıl parıl parlayan ve kadife örtüleriyle kadirga alayının denizde açtığı dalgaların ardından batıp çıkan gondollarla çevrilmiş halde yakındaki Lido Adası’na gelirdi. Burada yüzünü açık denize doğru çeviren Doj, denizle evlilik yaptığının bir işareti olarak, parmağındaki yüzüğü çıkarıp dalgalara fırlatırdı.

Bu hareket bir semboldü ve sembolik bir manaya sahipti. Gerçekten de Venediklilerin kendileriyle akrabalık ve yakınlık kurduklarına inandıkları deniz, onları

Venedik Dojlar Sarayı

Yunanistan, Mısır ve Asya'ya kadar ulaştırmıştı. Venedik şehri üç yüzü büyük, üç bini de küçük gemilerden oluşan otuz altı bin tayfaya sahip ticaret gemileriyle temin ettiği doğu ürünlerini Avrupa'ya taşırdı. Kırk beş savaş kadırgası ve on bir bin kişilik tayfasıyla denizleri bekler, hem korsanlara hem de çeşitli düşmanlarına karşı mücadele verirdi. Yönetime ise “*Onlar Meclisi*” hakimdi. Bu yönetim, içeride hainlere ve bozgunculara karşı acımasızca ve şiddetle hareket ederdi. Hatta Doj'un üzerinde bile denetim hakkı bulunan Onlar Meclisi'nin bir kararıyla, Doj dahi, itiraz edilmeksizin mahkum ve idam edilirdi. Nitekim meşhur Dojlardan Marino Faliero'nun esrarengiz ve feci bir dava neticesinde aynı gün içerisinde, kendini müdafaa edemeksizin mahkemesinin görülüp, mahkum ve idam edilmiş olduğu bilinmektedir.³ İdam hükmü sarayın içinde ve daha önce bahsettiğimiz Devler Merdiveni'nin basamakları üzerinde icra edilmişti. Söz konusu hükümet Venedik'in menfaatlerini dışarıda da aynı şiddetle müdafaa ederdi.

Resim IV: İniltiler Köprüsü

Fransız devlet adamlarından Colbert, XVI. yüzyılda Fransa'ya Venedik camcılarını getirmiş, bu suretle söz konusu ustalar Fransa'ya ayna ve cam imalatı sanatını sokmuştu. Onlar Meclisi bu ustaları geri çağırmak istediye de sözünü geçiremedi. Bunun üzerine intikam almaya karar verdi. Ancak günün birinde bu sanatkârlardan biri ansızın sayıklama hastalığına tutularak birkaç gün içinde öldü. Bir süre sonra, gayet sağlam ve sağlıklı bir vücuda sahip olmasına rağmen, diğer bir sanatkâr da aynı şekilde ansızın vefat etti.

³ Lord Byron'un bu konuda yazılmış “*Mario Faliero: The Doge of Venice*” başlıklı dramı oldukça meşhurdur.

İşte bu hazin iç yüzüne rağmen Venedik'in günlük hayatı oldukça parlak ve şaşaa bakımından Avrupa'nın diğer bütün şehirlerinden üstündü. Hükümet bu aşırı gösterişe ve israfa karşı kararlılıkla hareket etmek istediye de hiçbir netice elde edemedi. Sadece gondolların süslerini ortadan kaldırmakta başarılı oldu. Bu suretle gondollar bugün gördüğümüz siyah ve sıradan sandallar hüviyetindeki “*yüzen tabutlar*” haline geldi.

Fakat genel ve özel şenlikler, senede altı ay süren daimi karnavallar bu halkın karakterini zayıflatmış, ahlakını bozmuştu. Nihayet Amerika'nın 1492 yılındaki keşfi daha önce Venedik'in hâkim bulunduğu Akdeniz'deki ticarî önemini sona erdirdi. Vasco de Gama'nın 1498'de Ümit Burnu'nu dolaşarak Hindistan'a kadar gitmesi de Venedik'in Doğu ile Batı arasındaki aracılığına son vererek [cumhuriyetin] bir gerileme ve sessizlik dönemine girmesine neden oldu. Venedik'le ilgili her şey gibi bu sessizlik de harikulade oldu. Adriyatik Denizi'nin bu hâkimi, iki yüz yılı aşkın bir zamandan beri hazin bir can çekişme içinde olup, bugün artık sadece şairlerle ressamların rağbet ettiği ve onların üstünlüğünü barındıran bir şehirden ibarettir. Bugün “*Dojlar Sarayı*”nın sadece, gerçekten muhteşem olan tablolar işgal ediyor. Salonlarını ise “*Onlar Meclisi*”nin hatıraları dolduruyor.

Sarayın hemen yanı başında “*Piazzetta*” denilen küçük meydanın üzerinde “*Campanile*” adıyla bilinen doksan sekiz metre yüksekliğinde bir kule dikilmiştir. Bir gemi direği gibi çıplak ve dümdüz halde gökyüzüne doğru yükselen bu büyük kule yirmi adım kadar ötesinde bulunan San Marco Kilisesi'nin çan kulesi durumundadır. Kule, denizden gelen seyyahlara eski Venedik Kraliyeti'ni uzaktan hatırlatmaktadır. Bu yüksek abide bundan birkaç sene önce (14 Temmuz 1902) sabah saat 9.00'da birdenbire yıkıldı. Toprak biraz çökmüş olduğu için kule her metrede 8 mm kadar eğilmiş⁴ ve cephesi üzerinde de oldukça önemli bir yarık meydana gelmişti. Bu durum mühendislerin dikkatini çekmiş, tartışmalar yaşanmış ancak zamanında gereği yapılamamıştır.

Kulenin çökmesi olayının o zaman bütün dünyada yarattığı heyecan, Venedik'in bu köşesi hakkında bütün sanatseverlerin taşıdığı takdir edici hislerin derecesini ortaya koydu. Kulenin tekrar inşası için gereken masrafları karşılamak üzere uluslararası nakdi bir yardım toplanması fikri ileri sürüldüyse de Venedik şehri bunu kabul etmedi ve belediye yönetimi bu masrafı üstlenmeye karar verdi. Bununla birlikte aslı Venedikli olan Amerikalı bir banker 500.000 frank, İtalya Kraliçesi de 250.000 frank tutarında para yardımı yaptı. Kulenin yeniden inşası hakkında yaşanan tartışmalar neticesinde, yüksekliği ve temelinin sağlam olmaması sebebiyle, San Marco Kilisesi için daimi bir tehlike teşkil edeceğine karar verildi. Bundan dolayı kulenin meydanın dışına ve daha sağa taşınması teklif edildi. Bu sayede Dojlar Sarayı'nın önü açılmış olacaktı. Fakat belediye, geçmişe saygı duygusuyla kuleyi “*eski yerinde ve eski halinde*” yeniden inşa etmeye karar verdi.

⁴ Pisa şehrindeki kulenin eğimi ise 78 milimetredir.

Venedik Dojlar Sarayı

Gerçi, San Marco Meydanı'yla etrafında bulunan o güzel binalar grubuna deniz tarafından bakıldığı zaman, kubbelerle sütun silsileleri içinden fıskırır gibi olan bu sivri kule, önündeki tekdüzeliği kaldırarak, o taraftaki manzarayı oldukça hoş bir şekilde canlandırıyor. Halbuki San Marco Meydanı'nın herhangi bir noktasından bakılınca *Campanile*, sahip olduğu yüksekliğiyle adeta San Marco Kilisesi'nin cephesini arka plana itiyor, kubbelerin zayıf olan yüksekliğini nazarımızda büyütüyor, dört köşe gövdesi ve biraz da haşın ve keskin olan çizgiler ise Dojlar Sarayı'nın kapısını kapatarak küçük meydana, denize ve uzaktaki adalara doğru uzayan görüş açısını kesiyordu. Bir şekilde kule tamamen eski haline uygun olarak yeniden inşa edildi ve 25 Nisan 1912 tarihinde de açılış töreni yapıldı.

İtalya'nın incisi olan bu şehirde bulunan Dojlar Sarayı'nı anlatan Thain'in yazdığı bir anekdotu buraya aynen naklederek sözlerime son vereyim: *"bir mücevherin ortasında bulunan tek bir pırlanta gibi Dojlar Sarayı da diğer her şeyi gölgede bırakıyor. Böyle bir bina hiç görülmemiş değildir. Burada her şey yenidir, insan kendini alışılmışın dışında hissediyor ve anlıyor ki bizim tekrar edip durduğumuz ve mecburi zannettiğimiz klasik ve gotik şekillerin daha ötesinde bütün bir kâinat vardır. İnsandaki benzeri görülmemiş bir şeyi icat etme kuvvetinin sınırı yoktur ve aynı doğa gibi o da bütün kurallara muhalif harekette bulunabilecek, bağlandığı bütün örneklerin tersine bir tarz ve şekilde oldukça mükemmel bir eser meydana getirebilecektir. Gözün alışmış olduğu bütün şekiller burada altüst olmuştur. Boşluklar dolular üzerine konu olmayıp, doğuya mahsus bir arzu ve hevesin yönlendirmesiyle doluların boşluklar üzerine dayandırılması hoş bir şaşkınlıkla görülmektedir. Gövdeleri sağlam olan bir sıra sütunun üstünde, yonca yaprağı tarzında ve oval şeklindeki kemerleriyle gayet hafif ikinci bir sıra sütun daha bulunuyor. Enine göre boyu kısa olan kuvvetsiz ve narin bir desteğin üzerineyse, bölümleri resimler teşkil edecek surette birbirinin içine geçmiş olan ve ışığı aksettiren kırmızı ve beyaz mermerden kalın bir duvar çıkılmıştır. En yukarıda ise kafes gibi oyulmuş piramit ve külah şekillerinden, çiçek tarzında mimari süslemelerden oluşan bir korniş sema üzerinde resmedilmiştir. Kırmızı ve sedef tonları taşıyan parlak renkteki cephelerin üstünde yükselen bu mermer bolluğu, tıpkı ortaya çıktığı yer olan Afrika ve Asya kıtalarında görülen ve yapraklarıyla dikenleri de çiçeklerin erguvan rengine karıştığı 'evimizin Frenk inciri' dedikleri bitkileri hatırlatıyor!"*